

ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆԱԿԱՆ

Ք Ր Ի Ս Ս Ո Ս Ի

ՆԱԽԱԳՈՅՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ԱԻԵՏԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Տեղը Աւետարանին մէջ. — Բազմաթիւ են համարները հոն, յիշեալ վարդապետութիւնը ճշմարտող: Անօգուտ մանրամասնութեան մը ձեռնարկած պիտի ըլլանք, այս առթիւ յիշելով բոլոր համարները անխտիր. վասնզի անոնցմէ շատեր հեռաւոր և անուղղակի կերպով մը միայն կը թելադրեն զայն մեզի. հետեւաբար պիտի բաւականանք տալ այն համարները միայն, որոնք ստուգապէս և ուղղակի իրենց մէջ կը պարունակեն Քրիստոսի նախագոյութեան վարդապետութիւնը:

Առաջին և յստակ վկայութեան մը այս մասին աւետարանէն, կը հանդիպինք, ինչ որ կը կոչենք, Նախերգանքին մէջ (Ս. 1-18): «Ի սկզբանէ եր Բանն». «Նա եր ի սկզբանէ առ Աստուած». «Միածինն Որդի որ ի ծոց Հօր» բացատրութիւնները, վաւերական վկայութիւններ են Քրիստոսի նախագոյութեան վարդապետութեան: Նախերգանքէն վերջ՝ այս մասին կարեւոր համարներու կը հանդիպինք աւետարանին մէջ, մասնաւորաբար Քրիստոսի՝ իր մասին ըրած յայտարարութիւններուն, և ունկնդիրներու ուղղած իր քարոզներուն մէջ: Նիկողիմոսի տուած իր պատասխանին մէջ Քրիստոս իր մասին կ'ըսէ թէ ինք գիտէ ամբողջ երկնային իրականութիւնները, քանի որ Մարգու Որդին եկած է երկինքէն «Ոչ ոք էլ յերկինս, երբ ոչ որ հոն յերկնից՝ Որդին Մարդոյ, որ էն յերկինս» (Գ. 13): Իր նախագոյութեան մասին այդպիսի նման արտայայտութիւն մը Քրիստոս կ'ունենայ նաև Կափառնաուփի սինակոկին մէջ, երբ ինքզինք կը ներկայացնէ իբրև հաց որ իջած է երկնքէն. «ես եմ հացն կեանաց» (Չ. 35), և «Զի իջի ես յերկնից» (Չ. 38): Այս մասին աւելի յատկանշական է Քրիստոսի ըրած մէկ ուրիշ յայտարարութիւնը Երուսաղէմի մէջ հրէից առջև, որ զինք քարկոծելու աստիճան զայն ըրոյթ առաջ բերաւ անոնց մէջ, երբ Ան իր

գոյութիւնը տարաւ Աբրահամէն ալ առաջ, որ յայտնապէս իր յաւիտենական նախագոյութեան ուղղակի ակնարկութիւնն է. «Ամեն ամեն ասեմ ձեզ, յառաջ քան զի յիշէն Աբրահամու եմ ես» (Ը. 58): Եւ վերջապէս վերջին Ընթրիքին՝ իր ինքնաշարժութեան գերագոյն մէկ պահուն Քրիստոս երկիցս ակնարկութիւն կ'ընէ իր և Հօր անձնական յարաբերութեան մասին աշխարհի սկիզբէն ալ առաջ. «Եւ այժմ փառաւորեալ ձախ, առ ի քեզ փառօքն զոր ունի յառաջ քան զի յիշէն աշխարհի առ ի քեզ» (Ժ. 5): Եւ միւսը «ձախ, զորս ետուն ինձ, կամիմ զի ուր եսն եմ, եւ նոքա իցեն ընդ իս, զի տեսնիցեն զփառսն իմ զոր ետուն ցիս, զի սիրեցեք զիս յառաջ քան զի յիշէն աշխարհի» (Ժ. 24):

Ի՞նչ է այդ վարդապետութիւնը. — Լօկոսէն վերջ քրիստոնէական մտածումին էական գաղափարներէն մէկն է այդ վարդապետութիւնը: Այսինքն ընդունիլ և հաւատալ թէ Քրիստոս կ'ապրէր, ի գոյութեան էր ժամանակէն՝ որ է աշխարհի ըստեղծագործութենէն առաջ, յաւիտենաներու մէջ Հօր հետ, անսկզբնաբար: Քրիստոսի նախագոյութեան այս մտածումը անհրաժեշտութիւն մըն էր արդարև, որուն կշիռը յայնօրէն կրցաւ ըմբռնել Քրիստոնէութիւնը: Բանը իբրև Որդի՝ անսկիզբ և անվախճան Հօր, պարտէր անհրաժեշտօրէն յաւերժակից և յաւիտենակից ըլլալ Անոր, վասնզի անսահման յաւիտենաներու մէջ ապրող իրականութիւնը ժամանակի և միջոցի մէջ այնքան հարազատօրէն իրացնելու համար, յաւիտենակից պէտք է եղած ըլլայ այդ Կերագոյն էութեան հետ: Եւ Բանը, որ մարմնացաւ, ուրիշ խօսքով Աստուած ժամանակի և միջոցի մէջ իրացաւ, պէտք է ըմբռնել, իբրև նախագոյ և յաւիտենակից Որդի՝ յաւիտենական Աստուծոյն: Բայց ոչ միայն յաւիտենականը՝ ժամանակաւորի մէջ բերելու, այլ նաև այս անգամ ժամանակաւորը՝ յաւիտենաներու մէջ փոխադրել կարենալու համար, Բանը կամ Որդին, իբրև գերագոյն միջնորդ՝ պարտէր նախագոյ և յաւիտենակից ըլլալ: Մարդը և աշխարհ, եկած Աստուծմէ, սահմանուած են վերագառնալու Անոր, և այդ վերագառնը՝ գերագանցօրէն իրագործուցաւ Որդւոյն՝ Յիսուսի Քրիստոսի միջոցաւ: Արդ, Որդին, այդ երթին ու վերագառնը,

ուրիշ խօսքով յաւիտենականը ժամանակաւորին և ապա ժամանակաւորը՝ յաւիտենականին մէջ կարենալ փոխադրելու համար անհրաժեշտօրէն պարտէր անժամանակ յաւիտենաներու մէջ ի դոյութեան եղող Հօր հետ յաւերժակից և յաւիտենակից ըլլալ։ Ու այս ըմբռնումով է որ եկեղեցին այնքան բուռն կերպով կը շնչոտէ և կը գուրգուրայ Յիսուսի նախագոյութեան վարդապետութեան վրայ։

Նախընթացը այս վարդապետութեան.— Զուտ քրիստոնէական մտածում մը ըլլաւով, այդ նախընթացը հին իմաստասիրական կամ օտար կրօններու տեսութեանց մէջ որոնելէ աւելի, պէտք է բուն իսկ Քրիստոնէութեան, այսինքն ամբողջ Ա. Կրքին մէջ տեսնել զայն։

Հին Ուխտի մեսիական նախագոյութեան ըմբռնումը, մեծաւ մասամբ սահմանափակուած է տեսանելի մեր աշխարհով։ Ամենէն յատկանշական մտածումը Մեսիայի մասին, այն էր թէ անկա թագաւոր մըն է Դաւթի սերունդէն, հետեաւ քար ծնած մարդկային ցեղէն. թէ և այդ թագաւորը պարզ մահկանացու մը չէր, այլ գերբնականօրէն արդարութեամբ շնորհաւորուած անձնաւորութիւն մը։ Այս մասին Երեմիա կ'ըսէ. «Եւուրսն յայնոսիկ և ի ժամանակին յայնմիկ ծագեցից Դաւթի ծագումն արդարութեան, որ առնիցէ իրաւունս և արդարութիւն յերկրի։ Եւուրսն յայնոսիկ փրկեցի Յուդա, և երուսաղէմ բնակեցցէ յուսով. և այս է անուն՝ զոր կոչեսցէ նմա. Տէր արդարութիւն մեր։ Զի այսպէս ասէ Տէր. մի պակասեսցէ Դաւթի այր, որ նստիցի յաթոռ տանն Իսրայելի» (Երեմ. ԼԳ. 15-17)։ Մեսիայի նախնական այս ըմբռնումը բարեբախտաբար Հին Ուխտի մէջ հետզհետէ ազնուացաւ և ունեցաւ աւելի բարձր և էապէս հոգեւոր նկարագիր, որով մեսիական թագաւորը կը նոյնանայ Եհովայի անձնաւորեալ ինքնայայտումին հետ։ Այս մասին յատկանշական են Եսայիի խօսքերը երբ կ'ըսէ. «Եւ անուն կոչեցաւ նմա հրեշտակ մեծի խորհրդով. սքանչելի, խորհրդակից, Աստուած հզօր, իշխան, հայր հանգերձելոյ աշխարհի» (Եսայի Թ. 6)։ Միւրիայի մէջ երևան կուգայ այս առթիւ Մեսիայի նախագոյութեան աւելի յստակ մէկ ըմբռնումը, ըմբռնում՝ որ տակաւին անորոշ

և մութ էր կարծես վերոյիշեալ մարգարէներուն մէջ. «Եւ դու Բեթղեհէմ, տուն եփրաթայ, սակաւաւոր իցես լինել ի հազարաւորս Յուդայ, ի քէն ելցէ լինել իշխան Իսրայելի, և ելք նոր ի սկզբանէ աւուրց աշխարհի» (Միք. Ե. 2)։ Կարելի է վերջապէս հոս աւելցնել նաեւ Բարուքի մտածումը թէ «Եկտ այսօրիկ յերկրի երեւեցաւ և ընդ մարդկան չըջեցաւ» (Բարուք Գ. 38)։ Այսպէս հետեաւոր վերոյիշեալները և անոնց նման ուրիշ վկայութիւններ Հին Ուխտէն, որոնք մերթ ենթադրել կուտան մեզի անձնաւորեալ նախագոյութիւնը Մեսիային, և մերթ՝ անոր գոյութիւնը գէթ Աստուծոյ յաւիտենական խորհուրդներուն մէջ, կը ձգտին անտարակոյս բարձրացնել Մեսիական ըմբռնումը աւելի վստահ մակարդակի մը. պատրաստել զայն Քրիստոսի՝ իր մասին այս առթիւ ընելիք արտայայտութեանց համար, և վերջապէս կարելի դարձնել Քրիստոսի նախագոյութեան վարդապետութիւնը, որ լրիւ կը գտնուի Նոր Կտակարանի և քրիստոնէայ հեղինակներու մէջ ընդհանրապէս։

Անցնելով Ն. Ուխտին, Համատեսական Աւետարաններուն մէջ, Քրիստոս իր ժողովրդական քարոզներով յաճախ արտայայտուած է իր անվախճան գոյութեան մասին, մինչև ծայրը մեր ժամանակին։ Բայց դժբախտաբար քիչ է թիւը այն սակնարկութեանց որոնք ուղղակի իր նախագոյութիւնը կը թելադրեն մեզի նախքան իր մարդկային ծնունդը։— Քրիստոսի՝ «Ասաց տէր ցոյէր իմ նիստ ընդ աջմէ իմմէ, մինչև եզից զթշնամիս քո պատուանդան ոտից քոց» (Մթ. ԻԲ. 41-45, Մրկ. ԺԲ. 35-37, Ղկ. Ի. 41-44) խօսքին առթիւ Փարիսեցւոց ուղղած հարցումին մէջ, համատես հեղինակները կ'ուզեն տեսնել, Անոր նախագոյութեան մէկ վկայութիւնը, Դաւթի սերունդէն ունեցած ծնունդէն ալ առաջ։ Նման եզրակացութիւն մը դարձեալ կարելի է հանել Այդիի առակէն, մասնաւորաբար Մարկոսեան նոյն առակին պատմուածքէն՝ երբ կ'ըսէ թէ այգեպանը շատ մը ծառաներ այգի ուղարկելէ, և անոնց՝ մշակներու կողմէ սպաննուելուն տեղեկանալէ վերջ «Ապա որդի մի էր իւր սիրելի, զնա առաքեաց առ նոսա յետոյ, և ասէ, թերևս ամաչեսցեն յորդույ աստի իմմէ» (Մրկ.

ժԲ⁶⁾։ Եւ վերջապէս հաւանաբար կարելի է ըսել թէ Երուսաղէմի վրայ արտառանուած ողբը այն ենթագրութիւնը ընել կուտայ մեզի թէ Երուսաղէմի մանուկները ի մի ժողովելու այդ ճիւղը տարածուած է շատ աւելի երկար անցեալի մը վրայ, քան երեք տարիներու Քրիստոսի ունեցած առաքելութեան. «Երուսաղէմ, Երուսաղէմ, որ կոտորէիր զմարգարէս եւ քարկոծ առնէիր զառաքեալսն առ քեզ, քանիցս անգամ կամեցայ ժողովել զորդիս քո, որպէս հաւ զձագս իւր ընդ թևովք, եւ ոչ կամեցաք» (Մատթ. ԻԳ. 37, Դուգ. ԺԳ. 34)։ Արժանի է նաեւ այս առթիւ յիշել Բ. Օրինաց զրբէն վերցուած հանգիստական մտածում մը վերոյիշեալ համարին. «Իբրեւ զարծուի ի ծածկել զբոյն իւր, եւ ի ձագս իւր ընթացաւ, տարածեաց զթևս իւր եւ ընկալաւ զնա եւ բարձեալ բերէր զնա ի վերայ միջնողանց իւրոց» (Բ. Օրէնք ԼԲ¹¹⁾։

Գործք Առաքելոցի մէջ ամփոփուած քարոզները եւ մտածումները զժրաստարար կ'ակնարկեն Քրիստոսի պատմական երևումին, այդ մասին եղած մարգարէական կանխասաց պատրաստութեան, եւ Անոր երկրորդ զաւտեան մասին միայն։ Բայց պողոտեան զրականութեան անդրադառնալով, բոլորովին տարբեր է պատկերը այնտեղ։ Հոն կը հանդիպինք այս անգամ յարաճուն ծանօթութեան մը՝ Քրիստոսի նախագոյութեան վերաբերմամբ. ծանօթութեան՝ որ միշտ յստակ է եւ որոշ, այս մասին։ Պողոս, Ա. Կորնթացւոց իր թուղթին մէջ զՔրիստոս կը համարի երկնքէն եկած. «Առաջին մարդն յերկրէ հողեղէն, իսկ երկրորդ մարդն՝ Տէր յերկնից» (ԺԵ. 47)։ Իսկ իր՝ Բ. Կորնթացիս թուղթով Քրիստոսի երկրաւոր աղքատութիւնը կը հակադրէ նախընթաց հարստութեան մը. «Բանզի գիտէք զչնորհան տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, զի վասն ձեր աղքատացաւ որ մեծատունն էր» (Բ. 9)։ Փիլիպեցւոց թուղթին Բ. 5-11 համարներուն մէջ գոյութիւն ունեցող վկայութիւնը նախքան անոր Մարգեղութիւնը, Քրիստոսի կուտայ խորհրդածուած կամք եւ ընտրութիւն. որ յափշտակութիւն չհամարեց Աստուծոյ հաւատարմւորը. եւ ընտրեց այն փառքը որ եկաւ Իրեն խոնարհութեան եւ ինքնագոհումի ճամբով. «Որ ի կերպարանս Աստուծոյ էր,

ոչինչ յափշտակութիւն համարեցաւ զլինին հաւասար Աստուծոյ, այլ զանձն ունայնացոյց՝ զկերպարանս ծառայի առեալ, ի նմանութիւն մարդկան եղեալ, եւ կերպարանօք զտեալ իրրեւ զմարդ։ Խոնարհեցոյց զանձն լեալ հնազանդ մահու չափ եւ մահու խաչի։ Վասն որոյ եւ Աստուած զնա առաւել բարձրացոյց եւ շնորհեաց նմա անուն որ ի վեր է քան զամենայն անուն. զի յանուն Յիսուսի Քրիստոսի ամենայն ծունր կրկնեցի, երկնաւորաց եւ երկրաւորաց եւ սանդարամետականաց»։ — Եւ աւելի որոշ կերպով Կողոսացւոց մէջ, ոչ միայն պարզ առաջնութիւն, այլ յաւիտեական առաջնութիւն մը տրուած է Անոր, բովանդակ ստեղծագործութեան մէջ. «Որ է պատկեր աներեւութին Աստուծոյ, անդրանիկ ամենայն արարածոց» (Կող. Ա. 15)։ «Եւ նա յառաջ քան զամենայն, եւ ամենայն ինչ նովաւ եկաց բովանդակ» (Կող. Ա. 17)։ Կողոսացւոց այս մտածումը կարելի է բաղդատել Եբրայեցւոց թուղթի մուտքին մտածումներուն հետ. «... խօսեցաւ ընդ մեզ որդւոյն զոր եդ ժառանգ ամենայնի որով եւ զյաւիտեանս արար։ Որ է լոյս փառաց եւ նկարագիր էութեան նորա ... այնչափ առաւել եղեալ քան զհրեշտակս ... այլ յորժամ միւսանդամ մուծցէ զանդրանիկն յաշխարհ ... իսկ ցորդին ասէ աթոռ քո, Աստուած, յաւիտեանս յաւիտեանից» եւ այլն (Եբրայեցւոց Ա. 1-8)։ ուր Քրիստոսի բնութեան նկարագիրը ճշգրտով, կը հաւաստէ Անոր նախագոյութիւնը։ Թէեւ զբութեան թուականով աւելի ուշ, բայց Աստուածաշունչը իր ամբողջութեամբ այս առթիւ սպառնու համար, երկրորդական կը նկատենք թուականի հարցը եւ իրրեւ վերջին վկայութիւն Քրիստոսի նախագոյութեան վարդապետութեան համար, կը յիշենք նաեւ Յայտնութեան գրքէն համարներ, որոնք ուղղակի հանդիտական մտածումներ կը յայտնաբերեն վերոյիշեալներուն հետ. այսպէս «Ես եմ սկիզբն եւ ես եմ վախճան» (Ա. 17)։ «Սկիզբն, սկզբան արարածոց Աստուծոյ» (Գ. 14)։ «Եղէ ես ալփա եւ ով, սկիզբն եւ կատարած» (ԻԱ. 6)։ «Եւ վերջապէս «Ես եմ ալփա եւ ով, սկիզբն եւ կատարած, առաջին եւ վերջին» (ԻԲ. 10)։

ԳՐԻԳՈՐ ԱՐՁ. ՈՍԿԱՆԵԱՆ
(Մշակելու յաջորդով)